

Dr. Kadosa Marcel : A Taylor-rendszer.

Arthur Holitscher a Neue Rundschau-ban hónapok óta közli amerikai tanulmányútjának élményeit. A sok megragadó kép között, amelyek e tanulmányokban szinte hemzsegek, talán a legmegragadóbb a lázas sietségben, sőt rohanásban élő Chicago leírása. Mindenki száguld, még a könyöradományokat gyűjtőgető apáca is futva koldul és aki nem bírja egy pillanatig a rohanást, azt irgalmatlanul eltapossa az élet. A gyárak kapuján fekete tábla figyelmezteti a munkakeresőket:

Nem fogadunk fel 40 évesnél öregebb munkást.

És a negyvenkét esztendő munkás, akinek a halántékán a szürkülő szálak a születési bizonyítvány helyett árulják el a korát: hajfestőszereket vásárol és kendőzőszerekkel fiatalítja magát, hogy munkát kap hasson.

Ebben a milióban született meg az úgynevezett Taylor-rendszer, amelyet azonban Amerikában ezen a néven nem igen ismernek, hanem Scientific Management, tudományos üzemvezetés néven, amelynek valójában Frederic W. Taylor csak egyik legkiválóbb előharcosa.

E rendszerről szinte a legutóbbi hónapokig keveset tudott a világ. De egyre szélesebb területeken hódít az utóbbi időkben és néhány nap előtt már arra eszméltünk, hogy a budapesti Ganz-gyárban a Taylor-rendszer meghonosítása ütköző pontja volt egy bérharcnak, amely a munkások kizáratásában jelentkezett.

Nagy általánosságban nem is igen szoktak mást érteni nálunk Taylor-rendszer alatt, mint a munkások dolgoztatásának azt az új módját, amelyet e rendszer magával hoz. Tulajdonképpen azonban ez csak egyik – bár legjelentősebb – része a Scientific Managementnek. Taylor maga sokkal többet foglalkozott a rendszer mechanikai és technikai részeinek a tanulmányozásával és kiépítésével, de ő maga is elismeri „Shop management” című művében (26-28. §§.), hogy a rendszernek sarkpontja: *a magas munkabér és alacsony előállítási költség* lehetősége főképpen azon a különbségen nyugszik, amely a kedvező viszonyok között dolgozó elsőrendű munkás teljesítménye és a tényleg teljesített átlagos munkamennyiség között van.

Ezenkívül azonban még számtalan ága-boga van az új rendszernek, amelynek legrövidebb és legteljesebb megjelölését egyik amerikai apostola adta: annyit jelent – azt mondja – hogy az alkalmas dolgot alkalmas módon, alkalmas ember alkalmas helyen, alkalmas időben végezze.

Az összes „alkalmas”-ságok az üzemben külön tanulmányozás, megfigyelés, kísérletezés, ellenőrzés tárgyát képezik, ami az eddig improduktívnek tartott fej-

munkának a mennyiségét rendkívüli módon fokozza. Háromszor, ötször, tízszer annyi lesz a nem szoros értelemben vett testi munka az üzemben és amíg eddig folytonosan az volt a törekvés, hogy a testi munkásokhoz arányítva, az igazgatási, szellemi munkaerő minél kisebb legyen és azt tekintették az ideális üzemvezetésnek, ahol ez a különbség a nem testi munka hátrányára minél nagyobb volt, addig az új rendszer szerint az ideált az az üzem közelíti meg legjobban, amely a legtöbb szellemi munkát tudja – természetesen hasznosan – abszorbeálni. Az általános igazgatás és a műhely közé ékelődik a munkairóda, amelynek teendőit Taylor körülbelül a következőkben jelöli meg:

1. A beérkezett megbízások tökéletes széttagolása részletmegbízásokká.

2. Minden egyes kézzel végzendő munka időszükségletének a meghatározása.

3. A gépmunkák időmeghatározása.

4. Az anyagkezelés; előre való megjelölése a munkapadok elfoglalásának.

5. Az elárúsítási osztály megkereséseinek elintézése új munkaterületeket és szállítási határidőket illetően.

6. A műhely előállítási és összköltségeinek kiderítése és feltüntetése havi áttekintésekben.

7. Bérfizetés és elszámolás.

8. A normáliák megállapítása, az egész rendszer egyik legfontosabb alkotórésze.

9. Rövidítések és szimbólumok készítése egyes megismétlődő részletmunkák tárgyában, a fölösleges irkálások kiküszöbölése végett.

10. A munkaszervezetek, munkamódotatok stb. épségben tartása a folyton nagyobb üzemfolyamatosság érdekében.

11. Felügyelet a műhely fölött.

12. A rendszer javítása.

Mindezek ilyen felsorolásban természetesen még halvány képét se adhatják a *scientific management*-nek, amely nem is szorítkozik a nagy üzemek területére. „Megmutatja a háziasszonynak is, hogy a főzést, sütést, söprögetést miképpen lehet kevesebb fáradsággal és gyorsabban elvégezni, megmutatja az asztalosnak, kőművesnek, cipésznek, hogy eszének használatával hogyan végezhet több munkát és fokozhatja keresetét, belenyúlik nemcsak az idővel, hanem az anyaggal való takarékoskodásba is.”

Némelyek erős aggályt táplálnak az új rendszer ellen a túlprodukciónak szempontjából. Félnék, hogy az állandó tanulmányozás és a napról-napra felszínre hozott újabb és újabb hozamosági eredmények a szisztéma rohamos terjedésével kapcsolatban olyan túlprodukciónak fognak előidézni, amely válságba dönti a munka egész társadalmát. A rendszer hívei viszont megnyugtatták ezeket az aggodalmaskodókat, hogy aggályuk olyan öreg, mint maga a haladás. Amikor az első ember kövel törte fel a diót, nem pedig a fogaival, ez ellen a scientific management ellen valószínűleg éppen úgy felzúdult az aggodalom, mint felzúdult akkor, amikor az első ember a szamarára rakta a terhet, és pedig ötször akkorát, mint amekkorát az ember cipelni tudott, vagy amikor kocsit elébe fogta ugyanazt a szamarat, amely most már előbbi teljesítményét még megötszörözte, vagy amikor az első vonat megindult. Mindig a munkaalkalom csökkenésétől félték ezek az aggodalmaskodók és mindig bebizonyult, hogy a haladás és a munka hozamosabb volta nem csökkentette, de szaporította a munkaalkalmakat.

Ami a rendszerben mégis aggodalmas, az az emberi munka kihasználására vonatkozik. A mozdulatok egyszerűsítése mindenestre nagyszerű ténye a hala-

dásnak. A kultúremler legrégibb munkáinak egyike a kőművesség. Lehetetlenségnek látszott, hogy az új tudomány a téglarakás területén is tudjon valamit reformálni és Gilbreth-et, Taylor egyik növendékét, megmosolyogták, amikor azzal állott elő, hogy a kőműves munkáját fogja tanulmányozni. Ámde Gilbreth nem törődött a mosolygókkal és nekifeküdt a tanulmányának. A legaprólékosabb pontossággal tanulmányozott minden elemet, ami bármi módon befolyásolta a gyorsaságot, vagy ami fárasztólag hatott a munkásra. Megállapította a pontos helyzetet, amelyben a kőműves lábának lennie kell, a malteros lédának, a téglának a helyét, új állványt szerkesztett és rajta saját találmányú asztalt az anyagok elhelyezésére stb. A tanulmányozás eredménye lett, hogy amíg a kőműves azelőtt – Gilbreth megállapítása szerint – 18 mozdulattal rakott be egy téglát, az új módszer szerint csak öt mozdulatot kell tennie hozzá. A produktivitás pedig megháromszorozódott, a munkás keresete csaknem a duplájára emelkedett.

Ismeretes dolog Taylor eredménye is a Betlehem-művek udvarán összegyűlemlt vasércet talicskázó munkások teljesítménye tekintetében. Az egész világon híres emberré lett az a bizonyos Smith, aki 12 és fél tonna helyett azontúl 47 tonnát rakott be a waggonba és az addigi 5 korona 75 fillér helyett 9 korona 25 fillért keresett naponta. Csak azt nem tudta meg senki se Taylortól, se mástól, hogy mi lett abból a Smithből öt vagy tíz esztendő múlva. Azelőtt, mint Taylor írja, derülten jött a munkába, minden mozdulata friss és energikus volt (azért is választotta éppen őt ki a kísérletezéshez), munka után olyan erélyes léptekkel ment haza, mint ahogyan reggel a munkába jött és Taylor utána leskelődve, megállapította, hogy Smith a munka előtt és után odahaza egy házacskát épít magának. „Ez a Smith egy tolvaj” gondolta magában Taylor, „mert ő munkaerejét eladta a gyárnak, amit megtart magának, azt a gyártól lopja el.” Ez az élmény vitte rá, hogy Smithtel 47 tonnát próbáljon felrakatni. És bizonyos, hogy Smith többé nem épített magának házacskát a napi 47 tonna bewaggonírozása után.

Ha a munka egyszerűsítése és ezáltal huzamosabbá tétele áldása a társadalomnak, az embernek munkagéppé való súlyosztása és nagyobb keresettel munkaerejének végsőkig való megfeszítésére való csábítása átka és veszte lehet a kultúrának. Az ember nem gép és hivatásának nemes értelemben való felfogása határozottan megköveteli, hogy teljesítőképességének egy jókora adagját önmagának tartsa meg, azokra a célokra, amelyekét a civilizáció, a haladás és a kultúra egyre nemesebbekké formál. Tegnap még, vagy ám mondjuk ma még talán korcsmázásban merül ki a megmaradt energia, holnap pedig az önművelődés, a nemes szórakozások és élvezetek boldogító tényeiben. De hogy ez az idő elérkezzék, éppen ehhez is nélkülözhetetlenül szükséges, hogy az a Smith ne 47 tonnát, hanem tizenkettőt, vagy a munka egyszerűsítése által talán húszat rakjon be egy nap, de semmiesetre se annyit, hogy többé ne legyen benne életkedv és energia a házacskája fölépítéséhez.

Végezetül pedig nagyon is korai dolognak látszik ez az örült erőfeszítés abban a korban, amelyben kint lóg a gyár kapuján az a bizonyos tábla, amely a negyven esztendősnél öregebb embert kirekeszti a munka paradicsomából. Nagyon elhibázott gondolkozás az, amely a munkát nem az emberi társadalom, hanem csak az üzem szempontjából tudja felfogni.